



Innst. S. nr. 176

(2004-2005)

Innstilling til Stortinget fra forsvarskomiteen

Dokument nr. 5 (2004-2005)

Innstilling fra forsvarskomiteen om Ombudsmannsnemnda for Forsvarets innberetning om virksomheten i tiden 1. januar-31. desember 2004

Til Stortinget

1. SAMMENDRAG

1.1 Innledning

Årsrapporten gis i henhold til vedlagte instruks fra Stortinget.

Ombudsmannsnemnda skal etter formålet bidra til å sikre de allmenne menneskelige rettigheter for Forsvarets personell og behandle sakstema av prinsipiell karakter eller som har allmenn interesse.

Etter vedtak i Stortinget høsten 2001 består ombudsmannsnemnda i perioden 1. januar 2002-31. desember 2005 av:

Ombudsmann Dagfinn Hjertenes, Florø/Oslo
Marie Brenden, Lillehammer
Ivar Johansen, Oslo
Rune Kristiansen, Son
Karen-Margrethe Mjelde, Sandnes
Gretha Evelin Thuen, Svinndal
Inge Wold, Råde

Etter stortingsvedtak av 7. november 2003, Innst. S. nr. 20 (2003-2004) ble instruksen for Forsvarets ombudsmannsnemnd endret ved at det skal velges varamedlemmer og nestleder i nemnda. Rune Kristiansen ble valgt som nemndas nestleder for tidsrommet inntil 31. desember 2005. Varamedlemmer vil bli valgt neste gang nemndsmedlemmer skal velges av Stortinget.

Personellsituasjonen ved Ombudsmannens kontor har vært tilfredsstillende gjennom hele 2004.

Saker for ombudsmannsnemnda forberedes av Ombudsmannen. Det vises til rapportens del "Generelle spørsmål".

Under rapportens del "Saker behandlet ved ombudsmannens kontor" er omtalt enkelte klagesaker til illustrasjon av ofte forekommende sakstema. Slike konkrete klagesaker behandles fortløpende ved Ombudsmannens kontor. Konkrete klagesaker fremmes fra enkeltpersoner, tillitsvalgte organer og tjenestemannsorganisasjoner.

I årsinnberetningen for 2003 ble det opplyst at Ombudsmannen ikke blir holdt oppdatert med gjeldende regelverk i Forsvaret.

Med henvisning til problemets omtale i årsinnberetningen for 2003 tilbød Forsvarsdepartementet i juni 2004 å tilrettelegge for en teknisk løsning slik at Ombudsmannen kunne gis tilknytning til Forsvarets elektroniske informasjonssystem gjennom Forsvarsdepartementets eget system.

Med departementets velvillige bistand ble det i november 2004 installert en teknisk løsning som nå er under utprøving hos Ombudsmannen.

Ombudsmannsnemnda har i 2004 holdt 6 møter. I tillegg har nemnda i 2004 foretatt befaringer ved militære tjenestesteder slik:

1. Sjøkrigsskolen, Bergen
2. Haakonsvern orlogsstasjon
3. Østerdalen garnison, Rena
4. Vernepliktsverket, Hamar
5. Utdannings- og kompetansesenter for Hærens samband, Jørstadmoen
6. KNM Harald Haarfagre, Stavanger
7. Fellesoperativt hovedkvarter, Stavanger
8. Sola flystasjon, Stavanger
9. Luftforsvarets skolesenter Kjevik
10. Troms garnison, Bardufoss
11. Setermoen leir
12. Skjold leir

Det vises til at nemndas rapporter fra befaringer er gitt i Dokument nr. 5 (2004-2005), side 44-57.

Et gjennomgående tema under befaringene har vært at de økonomiske/regnskapsmessige prosedyrene i Forsvaret synes å fungere utilfredsstillende. Det ble bl.a. vist til purringer på ubetalte regninger som avdelingene hadde sendt videre. Her var resultatet ofte purregebyr, ekstra renter og varsel om inkasso.

I møtene med tillitsvalgte fra befalets og sivilt ansattes organisasjoner, ble det ofte pekt på sen/manglende utbetaling av lønn, tillegg, feriepenger, reiseregninger osv. Disse forholdene var, ifølge de tillitsvalgte, svært frustrerende for de ansattes familieøkonomi.

I møtene med soldatenes tillitsvalgte ble det meldt om eksempler på at soldater hadde ventet lenge på sine dagpenger, oppgjør for reiser osv. De mest alvorlige klagen kom fra soldater som hadde leieforhold for sine familier hjemme, der bostøtten kom svært sent. I noen tilfeller hadde faktisk soldatene familier fått oppsigelse for sine leieforhold på grunn av manglende innbetaling da huseier satt med tunge forpliktelser til renter/avdrag hos sine bankforbindelser.

Nemnda finner de nevnte forhold svært alvorlige, særlig når pårørende blir skadelidende for utilfredsstillende utbetalingsrutiner. Noen steder har de militære avdelingene tilbudt midlertidig støtte til husleie for å unngå utkastelse av ektefelle/samboer og små barn.

Nemnda ber om at rutinene blir bedret slik at lignende tilfeller unngås i fremtiden.

1.2 Generelle spørsmål

1.2.1 Klagesaker

Ombudsmannen har i 2004 behandlet 74 registrerte klagesaker mot 76 saker året før. I tillegg er stadig flere tvistesaker løst ved uformell kontakt med partene uten at ordinær saksregistrering har funnet sted.

Andelen av henvendelser hvor klageren helt eller delvis er gitt medhold, synes å holde seg på et stabilt nivå med i overkant av 1/3.

Nemnda finner særlig å bemerke at det i gruppen "sosiale saker", som omfatter botillegg og andre former for sosiale stønader, fortsatt er et forholdsvis lavt antall klagesaker.

Dette antas å ha sin forklaring i at de avdelingsvise sosialkonsulenter/velferdskontorer, og Forsvarets forvaltnings- og servicesenter/Prosess Velferd, utøver et godt og betryggende skjønn ved behandlingen av mannskapenes sosiale problemer.

Antallet klager fra befalskorpset har de senere år ligget mellom 20 og 30 klager pr. år. I 2004 har Ombudsmannen behandlet 21 registrerte klager fra befalet.

Nemnda har merket seg at omstillingen og nedbemanningen i Forsvaret ikke har medført et særlig økende antall skriftlige klagesaker til Ombudsmannen. Det er heller ingen stor økning i antallet klager fra det sivile personell i Forsvaret.

1.2.2 Saksbehandlingstid ved Forsvarets personellforvaltning

I Dokument nr. 5 (2003-2004) uttalte Ombudsmannsnemnda at den fant den manglende kapasitet til å behandle personellsaker i samsvar med gjeldende

lov- og regelverk kritikkverdig, og at det åpenbart var uakseptabelt med så lang behandlingstid som det hadde vært i 2003-2004. Også Forsvarsdepartementet var sterkt opptatt av at det var uakseptabelt å bryte med forvaltningsloven.

Ombudsmannen har 21. oktober 2004, sammen med avdelingsdirektør Egil H. Nilsen, hatt møte med Forsvarsstaben v/Forsvarets Forvaltnings- og servicesenter, og fått opplyst at problemene med lang saksbehandlingstid nå synes løst. I brev av 16. desember 2004 blir det opplyst følgende:

"Ved opprettelsen av Forsvarets Forvaltnings- og servicesenter (FF&S) 01 august 2003 ble imidlertid tiltak straks iverksatt for å få behandlet og besvart alle sakene. De tiltak som ble gjennomført var blant annet at all saksbehandlingskapasitet innen prosess personellforvaltning ble satt inn mot denne saksmengden. Videre ble saksbehandlingskapasiteten økt med en offiser ved at en stilling ble overført fra en annen prosess. Under saksbehandlingen fant FF&S også ut at mange saker var feilaktig fremsendt for sentral behandling og disse ble derfor returnert til rette avdeling for lokal avgjørelse.

De overnevnte tiltakene har medført at antall ubesvarte saker er vesentlig redusert og at nye saker fortløpende blir behandlet i henhold til forvaltningslovens regler."

Ombudsmannsnemnda er tilfreds med at saksbehandlingstiden nå synes å være under kontroll.

1.2.3 Vernepliktsverket

Vernepliktsverkets statusrapport for 2004 til Ombudsmannen er tatt inn i Dokument nr. 5 (2004-2005), side 7-8.

Ombudsmannsnemnda gikk i Dokument nr. 5 (2003-2004) imot den ordningen som var etablert i VPV for klagebehandling. Nemnda mente at det var viktig å opprettholde adgangen til å klage over vedtak i første instans, til et overordnet eksternt organ.

Forsvarskomiteen uttaler følgende ved behandling av Innst. S. nr. 221 (2003-2004), jf. Dokument nr. 5 (2003-2004):

"Ved omorganiseringen av Vernepliktsverket har komiteen merket seg de endrede oppgavene til Vernepliktsverket etter nedleggelsen av de regionale vernepliktsforvaltningene. Saks- og klagebehandling må være organisert slik at personellet ikke kommer i begrunnet tvil med hensyn til om klagebehandling har vært forsvarlig. Komiteen deler nemndas oppfatning av at opphevelsen av den tidligere klageadgangen til overordnet myndighet - som er erstattet med en klagebehandling innen det samme organ (VPV) som har truffet vedtaket, er betenkelig, og vil be Regjeringen opprette et overordnet klageorgan.

Komiteen foreslår at Regjeringen oppretter et overordnet klageorgan for vernepliktssaker utenfor Vernepliktsverket."

Under Stortingets behandling ble det enstemmig vedtatt:

"Stortinget ber Regjeringen opprette et overordnet klageorgan for vernepliktssaker utenfor Vernepliktsverket."

1.2.4 *Klagenemnd i vernepliktssaker*

Det vises til foranstående punkt.

I brev av 21. desember 2004 oppnevnes klagenemnd, ved at Forsvarsdepartementet har innhentet forslag på leder av nemnda fra Domstolsadministrasjonen, og forslag fra Forsvarsstaben på to stabsoffiserer som øvrige medlemmer av nemnda. I samsvar med forslagene oppnevnes følgende som leder av og medlemmer i nemnda:

Leder: lagdommer Atle Njøsén fra Gulating lagmannsrett

Medlem: oberstløytnant Anne Rydning fra Hæren

Medlem: oberstløytnant Bjørn Breistrand fra Luftforsvaret.

Det er også utarbeidet instruks for nemndas arbeid, se Dokument nr. 5 (2004-2005), side 8-9.

1.2.5 *Tillitsmannsordningen (TMO)*

I 2004 er det ikke behandlet noen klagesaker vedrørende tillitsmannsordningen. Tillitsmannsutvalgene har som tidligere sendt Ombudsmannen referat fra avholdte møter, og ifølge referatene viser statistikken at det i 2004 har vært holdt 43 møter i 17 utvalg, mot 62 møter i 24 utvalg i 2003.

Etter de rapporter Ombudsmannen mottar, synes det å være en god dialog mellom de vernepliktige tillitsvalgte og militære ledere. Det virker som partene tilstreber å løse aktuelle saker på et lavest mulig nivå, og denne samarbeidsmåten gir åpenbart også de beste resultatene for både mannskaper og avdeling.

Ombudsmannen har som vanlig gitt orientering om ombudsmannsordningen ved kursene for tillitsvalgte ved de forskjellige avdelingene. Ombudsmannen og TMO-apparatet har i 2004 stadig opplevd at kursene ofte faller sammen med øvelser av ulik art. Ombudsmannen mener at dette er meget uheldig og bør unngås. I brev av 9. april 1985 sier Forsvarets Overkommando seg enig i dette.

Ombudsmannen vil, med bakgrunn i erfaringene i 2004, på nytt minne om hva FO og FD her har tatt opp. Det er lite inspirerende for TMO å arrangere kurs når de opplever at avdelinger kort tid før kurset skal avvikles, legger inn øvelser. Det er et sjefsansvar å bringe dette i orden i fremtiden. Ombudsmannen vil i 2005 ha særlig oppmerksomhet rettet mot disse problemene.

Orienteringer om ombudsmannsordningen overfor befal har i 2004 funnet sted ved orientering i enkelte møter med personellorganisasjonenes representanter under nemndas befaringer.

Under Landskonferansen for tillitsvalgte i Forsvaret i 2004, ble det enstemmig vedtatt følgende:

"Landskonferansen 2004 mener at Tillitsmannsordningen må ha sitt sentrale oppheng i Forsvarsdepartementet/Integrert Strategisk Ledelse".

LSEK har de to siste årene flyttet fra Forsvarsdepartementet (FD) til Forsvarets overkommando (FO) for nå å sitte som en del av Forsvarets forvaltnings- og servicesenter (FF&S). Hensikten med å flytte LSEK fra FD til FO var at LSEK skulle få en tettere dialog og

samarbeid med den militære ledelsen. I og med at LSEK/TMO ikke har noen form for offisielle kanaler eller kontaktmuligheter overfor Forsvarets øverste ledelse, mener nemnda at LSEK i fremtiden bør få sitt oppheng og sin lokalisering i Integrert Strategisk Ledelse. På denne måten kan både LSEK og Forsvarets ledelse lettere oppnå jevnlig og uformell kontakt til nytte for begge parter. Nemnda antar at dette spørsmålet kan bli satt på dagsordenen når FD nå reiser sitt nybygg på Akershus festning.

En hensiktsmessig organisering av TMO regionalt og lokalt bør etter nemndas mening også drøftes. Ordningen med Områdeutvalg ble iverksatt for at TMO også på regionalt plan skulle få et oppheng i den militære organisasjonen. Ut fra dette ble inndelingen i 16 RSF-er lagt til grunn for TMOs regionale organisasjon. På grunn av svært store forskjeller i antall soldater, for eksempel noen titalls soldater på Andøya og flere tusen i Troms, er inndelingen i RSF-er lite hensiktsmessig for TMO både ut fra et representasjonsprinsipp og arbeidsmengde for den enkelte tillitsvalgte.

Nemnda har registrert at Landskonferansen 2004 gjorde vedtak om at reglementet for TMO skal revideres i løpet av neste 2-årsperiode. Nemnda ser frem til arbeidet med nytt TMO-reglement, der organiseringen av TMO regionalt og lokalt er en viktig del for å få en organisering som fungerer optimalt.

Nemnda har også registrert at LSEK ikke er tilfreds med dagens opplegg for tildeling av budsjettmidler. I dag blir midlene tilført gjennom Forsvarets ordinære styringsdialog. I praksis betyr dette at FF&S tildeles midler som den enkelte prosess deretter må fordele seg imellom. Dette resulterer i en "kamp" om midler mellom LSEK - Voksenopplæringen og Velferden. Nemnda er kjent med at praksisen i flere av de øvrige nordiske landene er at tillitsmannsordningen tildeles økonomiske midler direkte over Forsvarsbudsjettet. Nemnda mener at denne ordningen bør vurderes også i Norge.

Nemnda har med interesse registrert hovedtrekkene i svarene fra 2000 soldater i "Vernepliktsundersøkelsen 2004", gjennomført av Forsvarets Mediesenter på oppdrag fra LSEK og hvor noen av de mest interessante funnene er:

- 78,9 pst. trives bra eller svært bra i Forsvaret.
- Over 50 pst. sier at de ville avtjent førstegangstjeneste selv om den var frivillig.
- 65,5 pst. har fått en bredere og bedre forståelse av Forsvaret i den tiden de har tjenestegjort.
- Tallene viser at jo lenger respondenten har tjenestegjort, jo flere svarer at det er uaktuelt å verve seg til tjeneste i internasjonale operasjoner.
- 76,4 pst. karakteriserer forholdet til befal som bra eller svært bra.
- 47,4 pst. svarer at førstegangstjenesten i stor eller svært stor grad er meningsfull.
- 11,4 pst. svarer at de i løpet av tjenesten har opplevd situasjoner der de har fryktet for sitt eget liv.
- 53 pst. mener vi fortsatt bør ha verneplikt i Norge.

- 36,6 pst. mener at verneplikt også bør pålegges jenter."

1.2.6 Velferdstjenesten

Ombudsmannsnemnda registrerer at velferdstjenesten også i 2004 har hatt som mål å skape trivsel og sosial trygghet for Forsvarets personell. Velferdstjenesten bidrar til å skape en meningsfull fritid for de vernepliktige mannskapene. Velferdstjenesten er også en verdi- og holdningsskaper og må anses som svært viktig for personellens trivsel og effektivitet i tjenesten.

Denne tjenesten har også et ansvar for å koordinere og utvikle sivilt/militært kultursamarbeid. Egenaktiviserende kulturtiltak er en viktig faktor for identitetsbygging og samarbeid i de lokalsamfunn hvor Forsvaret er etablert med sine virksomheter. I St.prp. nr. 1 (2004-2005) sies det at sivilt/militært kultursamarbeid skal videreføres og at velferdstjenesten skal bidra til å fremme trivsel og sosial trygghet for alt personell med sikte på økt effektivitet. Med utgangspunkt i FSJs handlingsplan 2003-2008 om sivilt/militært kultursamarbeid har det også i 2004 vært opprettholdt press og satsning på sivilt/militært kultursamarbeid. Handlingsplanen har utløst flere positive tiltak, og Ombudsmannsnemnda er gjort kjent med at FF&S/Prosess velferd for 2005 vil ha sterkere fokus på dette.

Ombudsmannsnemnda anser sosialt arbeid i Forsvaret for å være en svært viktig del av velferdstjenesten. Nemnda registrerer at standarden på medarbeiderne er svært god, med dyktige og erfarne sosialkonsulenter. Arbeidet som gjøres ved den enkelte avdeling er nødvendig for at soldatene skal finne seg til rette i Forsvaret med sine uløste økonomiske og sosiale saker som etter hvert har blitt mer sammensatte og komplekse. Nemnda er opptatt av at antallet sosialsaksbehandlere sikrer en rask behandling. Nemnda er særlig opptatt av disse forholdene på Madla og Setermoen.

Hva gjelder antall sosialsaker i 2004, tyder mye på at nivået har holdt seg sett i forhold til 2003. Dette gjelder også klagesaker fremsendt for FF&S/Prosess velferd. Hva gjelder saksbehandlingstiden (på formell opprettet sak) både ved avdeling og ved FF&S/Prosess velferd når det gjelder klagesaker, er denne redusert. Dette har vært en økende positiv trend gjennom året. Mye av dette skyldes trolig innføringen av ordning, jf. ovennevnte med sosialveiledere, samt en stabil arbeidsstab (lokalt og sentralt) gjennom året. Anført merknad i Dok. 5 for virksomheten i 2003 på sosialsiden ved KNM HH og HOS er bedret når det gjelder saksbehandlingstiden.

Ordningen med minimumssatser for tildeling av midler til velferdstjenesten viser at samtlige avdelinger som har sendt inn rapporter, ligger på de satser som er fastsatt. Et flertall av enhetene ligger over satsene. Ordningen med tildeling etter direktiv om minimumssatser fortsetter også i 2005.

Tilbakemeldinger fra enkelte enheter kan imidlertid tyde på at tildelingen av velferdsmidler til tjenestesteder med få soldater gir en så lav tildeling at det er vanskelig å tilby tilstrekkelig variasjon i velferdstilbudene. Enkelte tiltak, som velferdsarrangementer, koster til-

nærmet like mye å gjennomføre uavhengig av enhetens størrelse. Det er derfor viktig at velferdstjenesten foretar en gjennomgang av ordningen med minimumssatser. Målet må være at tilbudene til de vernepliktige ikke skal forringes.

For å tilpasse velferdstjenesten i forhold til det nye Forsvaret med bl.a. opprettelsen av RSFer og DIFer, var det nødvendig å foreta en full gjennomgang og revisjon av Tff gr. 57. Den nye Tff ble iverksatt fra 1. september 2004. Det er viktig å være oppmerksom på at den nye, reviderte Tff gr. 57 ivaretar/dekker pålegget om å ha et tilfredsstillende velferdstilbud til de vernepliktige.

I Dokument nr. 5 (2003-2004) er det fastslått at omorganiseringen av Forsvaret ikke må medvirke til at soldatenes velferdstilbud svekkes.

I lys av det arbeid som nå med meget høyt tempo skjer i regi av ARGUS med utvikling av Regionale støttefunksjoner (RSF), hvor det skal foretas en effektivisering slik at bemanningen skal utgjøre maksimalt 10 pst. av årsverk i FMO (1 500 årsverk), samt ytterligere effektiviseres innen utgangen av 2007 slik at bemanningen innenfor RSF-området utgjør maksimalt 8 pst. av årsverk i FMO (1 200 årsverk), er Ombudsmannsnemnda alvorlig bekymret for at velferdstilbudet til de vernepliktige kan bli vesentlig svekket.

Antall årsverk innenfor velferdstjenesten er med få unntak allerede på et minimum. Ytterligere reduksjoner, spesielt på sosialsiden som krever spisskompetanse, vil redusere tilbudet merkbart, herunder service (saksbehandlingstiden) til de vernepliktige. Det er viktig å være oppmerksom på at velferdstjeneste, herunder sosialt arbeid, også er selvmordsforebyggende.

For velferdstjenesten er det viktig med velferdsoffiserer som har faglig kompetanse. Dagens situasjon er etter Ombudsmannsnemndas mening ikke tilfredsstillende sett ut fra rekrutterings- og utdanningsmessige forhold.

1.2.7 Voksenopplæring

Voksenopplæringen i Forsvaret (VO) skal blant annet være en kompensasjon for tap av utdanning og yrkespraksis som følge av lovbestemt førstegangstjeneste. I en tid hvor færre norske menn avtjener førstegangstjenesten, er det viktig å minne om denne kompensasjonstanken. VO bør derfor opprettholdes på et nivå som fortsatt sikrer at VO-tilbudet oppleves som en virkelig kompensasjon for det året førstegangstjenesten avtjenes, et meget viktig bidrag når det gjelder statusheving av verneplikten og viktig bidrag til en meningsfull utnyttelse av fritiden.

VO har de senere år hatt et nært samarbeid med sivile arbeidskraftmyndigheter med sikte på å tilpasse kurs-tilbudene etter arbeidslivets behov, og således redusere antallet soldater som dimitterer til arbeidsledighet. I statistikken fra Aetat går det fram at hele 17,2 pst. av soldatene er ledige etter dimisjon. I tillegg til både generell og individuell yrkesveiledning/orientering, gir VO også tilbud om utarbeidelse av individuell karriereplan for den enkelte soldat. Volumet i den generelle veiledningen er redusert fra 2002 til 2003, mens den

individuelle veiledningen har steget kraftig. I 2003 var det her hele 16 634 konsultasjoner. Aktiv yrkesrelatert veiledning er også en del av Forsvarets overkommandos iverksettelsesbrev av 7. april 2003 vedr. statushevede tiltak.

VOs budsjett-tildeling har fulgt soldatmassen i 2002 til 2004. En nedgang i soldatmassen har medført at økonomiske ressurser til VO er gradvis redusert. I 2002 disponerte VO et budsjett på 122 mill. kroner, i 2003 103 mill. kroner og i 2004 95 mill. kroner. For 2005 ser tildelingen ut til å bli 83 mill. kroner. Kutt i budsjettene har resultert i at kurstilbudet ble redusert med store kutt i undervisningstimene, mens svært få av de ansatte er rasjonalisert bort.

Med stadig lavere budsjetttrammer vil det, etter nemndas mening, være vanskelig å ivareta tilbudet til andre enn vernepliktige mannskaper som avtjener første-gangstjeneste og ikke mulighet for også å gi vervede, kontrakts- og avdelingsbefal et godt opplæringstilbud. Ved at antallet som gjennomfører førstegangs-tjenesten de siste 10 årene er halvert og antallet avdelinger som utdanner vernepliktige er redusert, er det naturlig å ha en gjennomgang av VO sin fremtidige organisering, oppgaver og bemanning. Denne prosessen er nå i gang.

VO ble i 2003 evaluert i forbindelse med outsourcing/konkurransetsetting. VO leverte som intern aktør tilbud på lik linje med sivile tilbydere til Outsourcingutvalget, og "vant" konkurransen. Personellets interesse for VOs undervisningstilbud er svært stor, og det er rapportert at budsjettet og ikke personellets interesse er den begrensende faktor for virksomheten.

Nemnda vil anbefale at VOs budsjett opprettholdes på et nivå som sikrer at undervisningstilbudene oppleves som en reell kompensasjon for det studie- og opplæringstap militærtjenesten medfører. På denne måten mener nemnda at budsjettmidlene bør disponeres og fordeles som øremerkede midler fra sentralt hold, slik at samordnende undervisningstilbud blir sikret nødvendig økonomisk oppfølging.

Omstillingen i Forsvaret har medført at de lokale VO-kontorer også er blitt utnyttet for etterutdanning og opplæring blant det tilsatte personell, bl.a. i forbindelse med overføring til ny stilling. Nemnda vil anta at den videre restrukturering av Forsvaret kan medføre behov for å anvende VOs personellmessige ressurser til ytterligere opplæringstiltak blant det tilsatte personell. Nemnda vil derfor advare mot organisasjonsmessige endringer som kan redusere mulighetene for slik fleksibel anvendelse av VO-ressursene.

I betraktning av den betydelige kapasitet og innsikt i pedagogiske systemer som finnes i VO-systemet, synes det etter nemndas mening å være aktuelt å utvide muligheten for større anvendelse av Forsvarets VO-tjeneste i Forsvarets ordinære skolevirksomhet som befalsskoler, fagskoler etc., i den utstrekning det ikke går utover soldatenes interesser.

Nemnda ber om at tjenesten blir lagt til rette slik at soldatene kan delta i eksamener.

VO-tilbudet får en meget god presentasjon når de vernepliktige møter til rekruttskole. Her går man også gjennom en karriereplan for tjenestetiden. Utfordrin-

gen er imidlertid å få gitt informasjonen på et tidligere tidspunkt, slik at personellet kan planlegge hva man vil gjøre mens man er inne til tjeneste, før man møter. VO har derfor inngått et tett samarbeid med VPV og FMS om informasjon på sesjoner og utdanningsmesser. Dette som en følge av Ombudsmannsnemndas tidligere anbefaling. VO arbeider også med en ny IKT-strategi hvor Internett og intranett blir en viktig del av informasjonsstrategien.

1.2.8 Internasjonale operasjoner - senskader

Dette temaet har hatt høy prioritet i nemndas arbeid og vært omtalt i Dokument nr. 5 for år 2000, 2001, 2002 og 2003.

Etter et nemndsmøte i Forsvarets overkommando (FO) 19. mai 2003 konkluderte nemnda med at informasjonstiltakene overfor dem som hadde fått psykiske senskader, ikke var tilfredsstillende. Nemnda ga i Dokument nr. 5 (2003-2004) uttrykk for at det burde iverksettes forbedringstiltak. Nemnda understreket videre viktigheten av at Forsvaret på en effektiv og medisinsk forsvarlig måte nå må ta ansvar for soldater og befall som har fått psykiske skader.

I Innst. S. nr. 221 (2003-2004) Innstilling fra Forsvarskomiteen om Ombudsmannsnemnda for Forsvarets innberetning om virksomheten i tiden 1. januar-31. desember 2003, har komiteen følgende merknad til dette punktet:

"Når det gjelder senskader ved internasjonale operasjoner, deler komiteen nemndas oppfatning av at det har klare fordeler, ikke minst for dem som har fått psykiske senskader, at Forsvaret samler sine ressurser på dette feltet i en nasjonal poliklinikk som også kan gi råd innen juridiske spørsmål og i trygdespørsmål. Komiteen vil be om at dette arbeidet nå prioriteres.

Komiteen vil presisere at det ikke bør settes en absolutt tidsavgrensning for Forsvarets ansvar når det gjelder erstatning for psykiske senskader som følge av tjenestegjøring i internasjonale fredsoperasjoner. Komiteen har merket seg at tilbudet etter at den første akuttfasen er over og fram til det sivile helsevesenet overtar ansvaret, synes mangelfull, og ber Regjeringen om en vurdering av ansvarsforholdene mellom Forsvaret og det sivile helsevesen og hvilke tiltak som kan etableres for å dekke alle faser som Forsvaret har ansvar for."

I St.prp. nr. 1 for 2004-2005 fra Forsvarsdepartementet, fremlagt i oktober 2004, er temaet omtalt slik:

"Nasjonal militærmedisinsk poliklinikk
Forsvaret arbeider med etablering av en nasjonal poliklinikk for skadet personell, veteraner og pårørende med tilbud om langtidsoppfølging innenfor helse-, forsikrings- og trygdespørsmål.

Psykiatrisk/psykosomatisk oppfølging av personell
Forsvaret vil gjennomføre et ett-årig prøveprosjekt med psykiatrisk/psykosomatisk oppfølging av personell som har fått psykiske belastningsskader etter internasjonale operasjoner."

Forsvarets sanitet har i løpet av 2004 utredet og delvis implementert en rekke tiltak som skal bidra til å bedre forholdene som ble omtalt i Ombudsmannsnemndas rapport for 2003.

Forsvarets sanitet har i samarbeid med FLO/IKT i løpet av 2004 bygget ut et digitalt medisinsk journal-system for hele Forsvaret (SANDOK og TANDOK) og etablert et digitalt helsenett basert på FISBasis i Forsvaret. Dette systemet kan også brukes i Forsvarets internasjonale operasjoner, og når FISBasis funksjonalitet er videre utbygget, vil systemet også kunne brukes om bord på fartøyer. Systemet vil effektivisere Forsvarets helsetjeneste og lette samarbeidet med sivilt helsevesen når det er opprettet en sikker forbindelse mellom Forsvarets helsenett og det sivile helsenettet. Denne forbindelsen er planlagt gjennom FSANs medisinske operasjonssenter på Ullevål Universitetssykehus. Denne forbindelsen er planlagt operativ i juni 2005. Forsvarets helseregister ble også etablert gjennom egen lov 2004, og arbeidet med forskriften for registeret vil ventelig passere statsråd i løpet av våren 2005.

Forsvarets sanitet opprettet i 2004 en egen fast ekspertgruppe for seleksjonsmedisin med representanter fra FSAN, VPV og Forsvarsgrenene. Ekspertgruppen får også ansvaret for å holde FSAN P6 faglig oppdatert. En egen stilling i FSAN (Forsvarets overlege i allmenmedisin og seleksjonsmedisin) vil få ansvaret for at nødvendige forandringer iverksettes.

Forsvarssjefen ga i februar 2004 Forsvarets sanitet (FSAN) i oppdrag å utrede etablering av en militærmedisinsk poliklinikk. Utredningen var ferdig i juni 2004, og FSAN fremmet forslag om å opprette klinikken basert på Oslo militære legekantor og Kontor for psykiatri i FSAN/MEDAVID. Sjef Forsvarsstaben godkjente prinsipielt opprettelse av klinikken pr. 1. oktober 2004. FSAN regner med at flere av funksjonene ved klinikken vil komme på plass i løpet av våren 2005, og at den vil være fullt operativ pr. august 2005.

Sjef FSAN iverksatte høsten 2004 en intern organisasjonsutviklingsprosess i FSAN basert på intensjonene i St.prp. 42 vedtatt i juni 2004. Hensikten med denne prosessen er å utvikle FSAN til en moderne og operativ organisasjon som i tillegg til fagmyndighetsutøvelse vil drifte felles sanitetstjeneste bak forsvarsgrenenes avdelingssanitetstjeneste. Den nye organisasjonen vil etter planen tre i kraft 1. juni 2005. Denne organisasjonsendringen er også en forutsetning for full bemanning av Nasjonal militærmedisinsk poliklinikk.

Den nye poliklinikken vil ikke ha praktisk mulighet til å gi langvarig behandling til folk i hele landet. En viktig arbeidsoppgave blir da, etter nemndas mening, å utarbeide behandlingsopplegg som folk kan få i sitt distrikt, samt stå i kontakt med behandlerne der. Det bør også, så vidt mulig, bli satset på å få hjelp fra Forsvarets egne psykologer og psykiatere i hver landsdel.

Nemnda registrerer at Forsvaret aldri har hatt en bedre seleksjon av folk som reiser ut i utenlandstjeneste enn nå. Kvaliteten på utstyret har heller aldri vært bedre. Det er nå, etter nemndas mening, viktig å sette søkelyset på hva som skjer når soldatene kommer tilbake. Videre må det ryddes opp i forholdet med mangelfulle rulleblad. Nemnda har av Nettverksgruppa for pårørende til FN- og NATO-veteraner fått opplyst at mange soldater/befal som har deltatt i utenlandsoperasjoner, ennå ikke har fått denne tjenesten påført sitt rul-

leblad. Nemnda deler nettverksgruppas syn på at dette forholdet må bringes i orden.

Nemnda mener at problematikken med senskader bør bli vurdert på tvers av fagdepartement/Stortingskomiteer.

1.2.9 Helseforhold - legetjenesten i Forsvaret

Nemnda er opptatt av personellens helseforhold, at legetjenesten i Forsvaret fungerer tilfredsstillende og tilfører legene viktig medisinsk kompetanse, samt at Forsvaret har evne til skadeforebyggelse og betryggende medisinsk seleksjon ved uttak av personell til krevende tjenesteoppdrag.

Nemnda har merket seg at problemer med tilgang på leger ved en del avdelinger er løst, eller står foran en løsning. Nemnda er opptatt av at soldatene skal få et tilfredsstillende legetilbud under tjenesten og mener at tilgang på egne leger i avdelingene gir den raskeste behandlingen, og dermed også den mest effektive tjenesten.

Forsvarets sanitet har gjennomført en studie i trivsel og helse- og psykososiale miljøforhold blant fast ansatt personell i Forsvarets logistikkorganisasjon (FLO). Studien viser at trivselen generelt blant ansatte i Forsvaret har avtatt sterkt fra 2003 til 2004. Her kan man sammenligne de ansattes svar i 2003 og 2004 gruppert etter arbeidssted.

Antallet med helsesvikt i Forsvaret har sunket fra 2003 til 2004, med unntak av IKT som har en sterk økning. Studien viser også at helseplager forekommer klart hyppigere i FLO enn i Forsvaret ellers, men skader forekommer sjeldnere. Andelen som er negativt berørt av omorganiseringen og som frykter å miste arbeidet, er større i FLO enn i resten av Forsvaret. Innen FLO er det dessuten store variasjoner. Studien viser at i enkelte avdelinger innen FLO er trivselen blant ansatte, deres helse og psykososiale forhold dårligere enn ellers i Forsvaret. I FLO har det vært flere omorganiseringer som kan ha tatt på helsen og forringet det sosiale klimaet. Etter at undersøkelsen våren 2004 var gjennomført, har det angivelig vært en ny omorganisering i FLO. Dermed kan en anta at helse og trivsel her ikke er bedre nå enn beskrevet i rapporten.

Når det gjelder sosialt stress, skiller IKT seg ut ved at det her rapporteres mer sosialt stress enn ellers. I studien er også klarhet i arbeidsoppgaver/jobbrolle vurdert. Når det gjelder klare mål for jobben, ansvarsoppgaver etc., skiller IKT seg negativt ut.

Nemnda ber om at forholdene som er nevnt i undersøkelsen, blir holdt under overvåking, og at det blir satt i verk tiltak for å forbedre situasjonen der dette er påkrevet av hensyn til de ansattes situasjon.

1.2.10 HMS-tiltak for vernepliktige

I Dokument nr. 5 (2003-2004) har Ombudsmannnemnda pekt på at opplæring innen HMS og oppfølging av løpende saker får høy prioritet.

Med henvisning til et skriv til Ombudsmannen fra Forsvarsstaben HMS Prosess om aktivitetene overfor

de vernepliktige, se Dokument nr. 5 (2004-2005) side 16, registrerer Ombudsmannsnemnda at HMS-aktivitetene og samarbeidet med LSEK/TMO nå synes å virke bedre enn tidligere.

1.2.11 Helse - Miljø - Sikkerhet

Ordningen med Forsvarets hovedverneombud (FHVO) ble etablert i 2001 etter pålegg fra Arbeidstilsynet. FHVO gis kontinuerlig faglig støtte. HMS prosess utarbeider avtaler/direktiv og budsjettdialog etter budsjettinnspill fra FHVO, og HMS-arbeidet i Forsvaret vedtas og utføres etter en rådsstruktur.

Ombudsmannen har mottatt en fyldig og grundig melding om virksomheten i 2004. Forsvarets hovedarbeidsmiljøutvalg (FHAMU). De viktigste sakene som denne meldingen omtaler, er gjengitt i Dokument nr. 5 (2004-2005) side 16 - 18.

Nemnda er tilfreds med arbeidet for rusforebyggende tiltak og at selvmordsforebyggende arbeid, som ivaretas av Råd for selvmordsforebyggende arbeid i Forsvaret (RSAF), har vært ett av de 5 prioriterte områder innen HMS i Forsvaret i 2004. Ansvar for RSAF ble etter omstillingen i 2003 overført til Forsvarsstaben. For å redusere antall selvmordshandlinger blant Forsvarets personell blir følgende forebyggende strategier nyttet: informasjonstiltak, ledelsestiltak, miljøtiltak, helsetjenestetiltak og krisetelefontiltak. Direktiv for utdanning i selvmordsforebyggende arbeid i Forsvaret, som ble iverksatt i 1995, skal revideres i løpet av 2004/2005.

Ombudsmannsnemnda registrerer at HMS-arbeidet i Forsvaret i dag har større oppmerksomhet og bedre kvalitet enn tidligere. Resultatene av en rekke tiltak iverksatt av FST og som følge av påleggene fra Arbeidstilsynet, blir stadig mer synlige. En bedre og mer systematisk utdanning på alle nivåer i organisasjonen, flere og bedre rutiner som skal sikre kvalitet på HMS-arbeidet sentralt og lokalt, samt bedre kommunikasjon mellom de ulike leddene i FMO, er alle tiltak som i tiden fremover vil gi stadig større gevinster innen HMS. Utfordringen er å opprettholde et høyt nivå på HMS-arbeidet også i tøffe omstillingsfaser. Dette er ingen enkel oppgave, men etter hvert som stadig flere ansatte og ledere vil få relevant omstillingskompetanse innen HMS, vil også dette arbeidet få høyere kvalitet.

1.2.12 Sikkerhetsklarering - meningsfull tjeneste

Ombudsmannen har i løpet av 2004 fått inn flere meldinger om at saksbehandlingstiden for sikkerhetsklarering har vært svært lang. I de verste tilfellene har ventetiden vært 10-14 uker. I noen tilfeller er soldater permittert eller sendt til annet tjenestested i påvente av sikkerhetsklarering.

Nemnda vil understreke at førstegangstjenestens omdømme kan bli skadet dersom klareringsprosessen tar for lang tid. Her er det også viktig at soldatene i tiden mellom rekruttperioden og tildeling av sikkerhetsklarering får en meningsfull tjeneste. Nemnda er kjent med at ansvaret rundt sikkerhetsklarering fra 1. november 2004 er overført fra Vernepliktsverket til

Forsvarets sikkerhetsavdeling (FSA). FSA har opplyst at de vil gjennomføre tiltak som de tror vil gjøre klareingsprosessen mer effektiv. De opplyser videre at FSA er i ferd med å få et stort og effektivt fagmiljø med fokus på å ha en rekke spesialister som kan ta raske avgjørelser også i tyngre saker som krever spesialkompetanse innen fag som juss eller økonomi.

Nemnda antar at tiltakene som er nevnt, vil korte ned på saksbehandlingstiden.

1.2.13 Disiplinærsituasjonen

Ombudsmannen har 21. februar 2005 mottatt Generaladvokatens årsrapport for 2003. I sin rapport påpeker Generaladvokaten at antall refselsler år om annet har vist en fallende tendens, dog har det tidvis vært vanskelig å si med sikkerhet hva det eksakte antall ilagte refselsler har vært, dette på grunn av uregelmessig og mangelfull innsending fra avdelingenes side. Purringene har avdekket manglende kunnskaper om hvordan disiplinærsakene skal behandles og kontroll-eksemplarer ekspederes. Underrapporteringen for 2003 er imidlertid så betydelig at statistikken er svært ufullstendig, og med grunnlag i opplysninger fra krigsadvokatene antas antallet ilagte refselsler å ligge i nærheten av 850. Den reelle utviklingen av antall refselsler er vanskelig å fastslå med sikkerhet, og årsrapporten må således leses og analyseres i lys av dette. Omorganiseringen av Forsvaret pågår fremdeles, og det er grunn til å tro at statistikken vil bli mer fullstendig når denne prosessen gradvis avsluttes. For å bidra til dette ønsker Generaladvokaten å vurdere tiltak for å følge opp innrapporteringen ved de enkelte avdelinger, og vil i den forbindelse avlegge en rekke avdelinger et besøk i løpet av 2005. Under tvil har en likevel kommet til at rapporten bør sendes ut.

Totalt antall refselsler registrert hos Generaladvokaten er 471. Antall refselsler pr. soldatårsverk er halvert, fra 0,14 til 0,07. Ulovlig fravær er fremdeles den vanligste overtredelsen. I 2003 utgjorde 27,9 pst. av overtredelsene ulovlig fravær mot 32,4 pst. året før. Brudd på rusmiddelreglene har en viss økning fra 19,4 pst. til 25,8 pst., mens vaktforsømmelser har en viss nedgang fra 6,8 pst. til 5,2 pst.. Som i foregående år er refselsesmiddelet bot stadig det mest brukte, med 87 pst. av de registrerte refselsene. Arrest ble brukt i 2,4 pst. av tilfellene i år 2003. Dette utgjør mer enn en halvering i relativ hyppighet fra 5,4 pst. året før. Bruken av frihetsinnskrenkning holder seg på omtrent samme nivå som forrige år, nærmere bestemt 7,5. Dokument nr. 5 (2004-2005) side 19-21 gir nærmere detaljer fra Generaladvokatens refselsesstatistikk for 2003.

Ombudsmannsnemnda er som Generaladvokaten bekymret over avdelingers mangelfulle innrapportering. Nemnda mener at Forsvaret må innskjerpe kravene til rapportering slik at årsrapporten kan gi et korrekt bilde av disiplinærsituasjonen. Nemnda ser svært positivt på at Generaladvokaten i 2005 vil avlegge en rekke avdelinger besøk med sikte på å bedre rutinene med rapportering.

1.2.14 Statushevende tiltak for vernepliktige - Bonus for gjennomført førstegangstjeneste

Ombudsmannsnemnda uttrykte i årsberetningen for 2001 at en utvikling hvor stadig færre pålegges vernepliktstjeneste, også innebærer en økning av belastningsulikheten for denne kollektive samfunnsbyrde. Etter daværende nemnds mening forelå gode grunner for å overveie kompensasjonstiltak, eller "bonusordninger" for dem blant norsk ungdom, som gir sitt bidrag til samfunnet ved gjennomføring av verneplikts-tjeneste. Nemnda tillot seg å anbefale at det innføres en ordning med bonus for gjennomført førstegangstjeneste, se nemndas årsberetning for 2001 og 2002.

I St.prp. nr. 1 (2004-2005) fra Forsvarsdepartementet fastslår Regjeringen at de som fullfører førstegangstjenesten skal belønnes for dette i form av statushevende tiltak, herunder en gradvis økning av dimisjionsgodtgjørelsen, og at Regjeringen legger opp til en opptrapping som ytterligere vil øke dimisjionsgodtgjørelsen fra 8 900 kroner i 2004 til 15 000 kroner i 2005 for de vernepliktige som gjennomfører tolv måneders førstegangstjeneste.

I Budsjett-innst. S. nr. 7 (2004-2005) fra Forsvarskomiteen står følgende:

"I tråd med Innst. S. nr. 234 (2003-2004), jf. St.prp. nr. 42 (2003-2004), skal verneplikten baseres på Forsvarets behov. Komiteen vil understreke at det stiller større krav til utvelgelse og forutsetter betydelige statushevende tiltak for dem som fullfører førstegangstjeneste. Komiteen støtter opptrappingen av dimisjionsgodtgjørelsen."

Ombudsmannsnemnda er tilfreds med den opptrappingen av dimisjionsgodtgjørelsen som har funnet sted i budsjettet for 2005, der dimisjionsgodtgjørelsen for gjennomføring av tolv måneders førstegangstjeneste er øket til kr 15 000.

Ombudsmannsnemnda er tilfreds med at Forsvarsdepartementet legger opp til ytterligere statushevende tiltak og gradvis opptrapping av dimisjionsgodtgjørelsen, og viser i den sammenheng til sitt tidligere forslag i Dok. nr. 5 (2001-2002) om å tilstå en 1/2 G for gjennomført full førstegangstjeneste.

1.2.15 Tjenestebelastning for vernepliktige under førstegangstjeneste

Nemnda har gjennom flere år vist til bl.a. befaringsrapporter hvor mannskapenes tillitsvalgte har reist kritikk over en urimelig vakt- og tjenestetidsbelastning i sommermånedene, grunnet mannskapsmangel. Nemnda har vært klar over at de eksisterende innkallingsrutinene er fastlagt med bakgrunn i et ønske om at flest mulig skal kunne avvikle en 12 måneders førstegangstjeneste med kun ett års utdanningsavbrudd.

Hovedtyngden av årskullene har derfor vært innkalt til tjeneste fra juli/august, med dimittering inntil 12 måneder senere. Faktisk dimisjon skjer imidlertid allerede 4-6 uker før ordinær dimisjonsdato, ved at mange innvilges 6 ukers førtidsdimisjon, eller avdelingen nytter adgangen til 4 ukers avkortning av førstegangstjenesten. Nyinnkalte mannskaper blir disponible for nytte-

tjeneste først 6-8 uker etter innrykk og gjennomført grunnopplæring. Dette har årlig medført underbemanning i perioden juni -oktober.

Tjenestetidsbelastningen i 2002 ble vurdert i FO, med sikte på å iverksette ulike tiltak for å rette på uheldig praksis ved enkelte avdelinger. Reviderte retningslinjer fra Forsvarssjefen for gjennomføring av lik tjenestetid under førstegangstjenesten ble utgitt i november 2002, med iverksettelse fra 1. januar 2003.

Ombudsmannens kontor har også i 2004 mottatt telefoniske henvendelser fra personell vedrørende tjenestetidsbelastningen, hovedsakelig fra mannskaper i turnustjeneste. Grunnet et ønske om å beholde turnusordningen med dens fordeler og ulemper, og hvor belastningen kan være sterkt varierende, har kun få av disse mannskapene likevel bedt om en konkret oppfølging fra Ombudsmannens side for å få de faktiske forhold nærmere belyst. Resultatene av oppfølgingen har vært positive.

Nemndas oppfatning etter samtaler med personell under befaringer er at en urimelig tjenestetidsbelastning generelt har vært et resultat av pålagte oppgaver i forhold til avdelingenes mannskapsbehov, slik at det grunnet underbemanning ikke har vært mulig å gjennomføre tilsiktede tjenestetidsprogrammer.

Nemnda viser også til at svært mange soldater ønsker tidlig-dimittering i august for å starte studier. Nemnda vil gi honnør til Forsvaret for at det legges mye konstruktivt arbeid i å hjelpe soldatene. Resultatene blir likevel at belastningen i en periode i august/ september blir større for gjenværende soldater. Mange soldater som har søkt råd/støtte fra Ombudsmannen, uttrykker at de er svært fornøyd med at Forsvaret ordner det slik at de ikke mister et studieår, samtidig som vaktholdet ikke svekkes.

Ombudsmannsnemnda er kjent med at LSEK/TMO har gjort forsøk på å kartlegge tjenestebelastning i detalj. Variasjon i tjenestemønster, tjenestefunksjon og ikke minst varierende innrapportering av eventuelle problemer, har gjort kartleggingsarbeidet vanskelig.

Ombudsmannsnemnda har ved sine befaringer i 2004 hatt problemene med tjenestebelastning på sin dagsorden. Konklusjonen er at det er til dels stor tjenestebelastning ved avdelinger i samtlige forsvarsgrener og på tvers av mange tjenestefunksjoner. Problemet er ikke i første rekke knyttet til mannskaper som har vakt som primærfunksjon.

Ombudsmannsnemnda har et klart inntrykk av at problemet har sitt opphav i manglende tilgang på mannskaper i vinterhalvåret. Avdelingene mottar ikke samme antall soldater som de har rekvirert. Dette resulterer i mangel på soldater i sommermånedene siden januar-/mars-kontingenten ikke klarer å dekke behovene når juni-/juli-kontingenten dimitterer.

Ombudsmannsnemnda ber derfor om at innkallings-systemene vurderes for om mulig å bedre tilgjengeligheten av vernepliktige mannskaper.

1.2.16 Sammendrag av nemndas anbefalinger

Ombudsmannsnemnda er opptatt av at Forsvaret forbedrer de økonomiske/regnskapsmessige prosedyrene

slik at rekrutter, sivilt ansatte og befal mottar sine økonomiske godtgjørelser i rett tid og i korrekt stand. Dette punktet betyr mye for Forsvarets omdømme.

Nemnda finner det videre nyttig at TMO-apparatet får en god opplæring. Et godt fungerende TMO-apparat er som olje i maskineriet, trivselen øker og samholdet styrkes. Stadig flere tvistesaker blir også løst ved uformell kontakt mellom partene.

Nemnda registrerer sviktende rapportering av møter i tillitsmannsordningen, og ber om at det her blir satt i verk tiltak som bedrer forholdene. Nemnda vil også understreke hva som er sagt fra Forsvarsdepartementet (FD) og Forsvarets overkommando (FO) om prioritering av tillitsmannskurs.

Nemnda er enig med LSEK om at fysisk lokalisering nær FD og forsvarsledelsen vil styrke kontakt og samarbeid. Tildeling av budsjettmidler etter mønster av de øvrige nordiske land bør også vurderes.

Nemnda legger videre stor vekt på at omorganiseringen av Forsvaret ikke resulterer i svekket velferdstilbud til soldatene. Det er også viktig å holde fast ved den høye standarden på sosialsiden. Etter nemndas oppfatning bør det arbeides med å sikre en mer planmessig rekruttering og utdanning av velferdsoffiserer med sikte på å bedre velferdstilbudene. Tjenestesteder med få soldater bør få tildelt tilstrekkelig med velferdsmidler til å kunne tilby samme variasjon i velferdstilbudene som større avdelinger.

Voksenopplæringen betyr mye for soldatene, og bør etter nemndas mening også i fremtiden utvikles i nært samarbeid med sivile arbeidskraftmyndigheter med sikte på å redusere antallet soldater som dimitterer til arbeidsledighet. Etter nemndas mening bør budsjettmidler til VO disponeres som øremerkede midler fra sentralt hold. Med någjeldende budsjettammer synes det vanskelig å ivareta VO-tilbud til andre enn vernepliktige mannskaper som avtjener førstegangstjeneste.

VO er avhengig av tilføring av ytterligere økonomiske ressurser dersom vervede, personell i utenlandstjeneste, befal og sivilt tilsatt personell skal kunne gis VO-tilbud.

Nemnda mener at det må være et sentralt punkt at avdelingene får en god legedekning/helsetilbud. Dette vil også gjøre tjenesten mer effektiv og meningsfull.

Temaet "Senskader etter internasjonale operasjoner" har også i 2004 stått sentralt. Nemnda ser på 2005 som et viktig arbeidsår der grunnlaget for et godt og forsvarelig tilbud må komme på plass.

Ombudsmannsnemnda ser positivt på de økte aktivitetene med opplæring innen HMS-arbeidet og forventer at dette blir fulgt opp.

Nemnda er også tilfreds med at arbeidet med narkotikaproblemet fortsatt har en høy profil.

Nemnda registrerer at dimisjonsgodtgjørelsen nå er hevet til kr 15 000 for 12 måneders tjeneste og registrerer at en ytterligere økning vil finne sted. Med en stadig lavere andel av årskullene inne til tjeneste, er dette etter nemndas mening et rimelig og rettferdig tiltak. Nemnda viser til sitt tidligere forslag om en 1/2 G.

Mangelfull rapportering om disiplinærsituasjonen er etter nemndas oppfatning uakseptabelt. Nemnda for-

venter at Forsvaret her iverksetter tiltak for å bedre situasjonen.

Temporær mannskapsmangel ved enkelte avdelinger er et tilbakevendende problem. Her vil nemnda anbefale at rutinene ved innkalling og antall rekrutter i de forskjellige kontingenter blir analysert med sikte på å iverksette tiltak som reduserer dette problemet.

1.3 Saker behandlet av ombudsmannens kontor

I 2004 har Ombudsmannen behandlet 74 registrerte saker. I tillegg til de registrerte klagesakene har det vært en rekke henvendelser hvor Ombudsmannens kontor har løst saker for personellet ved uformell kontakt med partene.

Andelen av henvendelser hvor klageren helt eller delvis er gitt medhold, synes å holde seg på et stabilt nivå med i overkant av 1/3. Klagesakene behandles hovedsakelig av Ombudsmannen ved avdelingsdirektøren (advokat).

Det er også i 2004 kommet henvendelser som er henvisning til eller fra andre organer, for eksempel til/fra Stortingets ombudsmann for forvaltningen.

Saksfordelingen ser slik ut (tallene for 2003 i parentes):

FD og fellesstaber	28 % (22)
Hæren	35 % (41)
Sjøforsvaret	14 % (18)
Luftforsvaret	14 % (12)
Heimevernet	9 % (7)

En nærmere redegjørelse for de ulike klagesaker fra menige mannskaper, befal og sivilt personell er gitt i Dokument nr. 5 (2004-2005) side 23-44, og rapport fra befaringer og informasjonsbesøk er gitt på side 44-57 i samme dokument.

2. KOMITEENS MERKNADER

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Gunnar Halvorsen, lederen Marit Nybakk og Rita Tveiten, fra Høyre, Bjørn Hernæs og Åge Konradsen, fra Fremskrittspartiet, Per Roar Bredvold og Per Ove Width, fra Sosialistisk Venstreparti, Kjetil Bjørklund, fra Kristelig Folkeparti, Åse Wisløff Nilssen, og fra Senterpartiet, Marit Arnstad, har merket seg at det i 2004 ble behandlet 74 klagesaker, og at en medholdsandel på i overkant av 1/3 er omtrent som gjennomsnittet for de senere år. Komiteen har i likhet med nemnda merket seg at omstillingen og nedbemanningen i Forsvaret ikke har medført et særlig økende antall klagesaker.

Komiteen har merket seg at et gjennomgående tema under befaringsene til Ombudsmannsnemnda i 2004, har vært at de økonomiske/regnskapsmessige prosedyrene i Forsvaret synes å fungere utilfredsstillende på en rekke områder. I møtene med tillitsvalgte fra befalets og sivilt ansattes organisasjoner, har det blitt pekt på sen/manglende utbetaling av lønn, tillegg,

feriepenger, reiseregninger osv. I møtene med soldatene tillitsvalgte er eksempler på at soldater har ventet lenge på dagpenger, reiseoppgjør, samt sein utbetaling av bostøtte, omtalt. Komiteen mener, i likhet med nemnda, at dette er svært alvorlig, og særlig når pårørende blir skadelidende for utilfredsstillende betalingsrutiner, og komiteen vil presisere at rutinene må bedres slik at lignende tilfeller kan unngås i framtida. Komiteen vil ellers i denne forbindelse vise til Stortingets behandling av St.meld. nr. 29 (2004-2005) - om merforbruk på forsvarsbudsjettet i 2004, og merknader i innstilling knyttet til denne.

Komiteen har merket seg at det er registrert sviktende rapportering av møter i tillitsmannsordningen, og vil, som nemnda, be om at det blir satt i verk tiltak som bedrer forholdene.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, vil presisere at tillitsmannskurs skal ha prioritet framfor øvelser, og ber om at departementet understreker dette overfor Forsvarets militære organisasjon.

Komiteen mener at omorganiseringen av Forsvaret ikke skal resultere i svekket velferdstilbud til soldatene, og at den høye standarden på sosialsiden må opprettholdes. Komiteen har merket seg at nemnda mener det må arbeides med å sikre en mer planmessig rekruttering og utdanning av velferdsoffiserer med sikte på å bedre velferdstilbudene.

Komiteen er av den oppfatning at voksenopplæringen (VO) er av stor betydning for soldatene, og at det også er vesentlig at det er et nært samarbeid med sivile arbeidskraftmyndigheter med tanke på å redusere antallet soldater som dimitteres til arbeidsledighet. Komiteen har videre merket seg nemndas anbefalinger av at midlene til voksenopplæringen bør disponeres som øremerkede midler fra sentralt hold, og at det med den nåværende budsjettramme synes vanskelig å ivareta VO-tilbud til andre enn vernepliktige mannskaper som avtjener førstegangstjeneste. Komiteen støtter at VO-midler øremerkes fra sentralt hold, og ber om at denne praksis blir innført fra budsjettåret 2006.

Komiteen viser for øvrig til merknadene i Innst. S. nr. 221 (2003-2004), der det heter:

"Komiteen deler nemndas oppfatning av at Voksenopplæringen i Forsvaret (VO) blant annet skal være en kompensasjon for tap av utdanning og praksis som følge av lovbestemt førstegangstjeneste, og at Voksenopplæringen i Forsvaret bør opprettholdes på et nivå som fortsatt sikrer at VO-tilbudet oppleves som en virkelig kompensasjon for det året førstegangstjenesten avtjenes. Komiteen vil påpeke at VO skal heve den sivile kompetansen hos vernepliktige mannskaper, vervede og kontraktsbefal, og at tilbudet bør være meningsfullt for alle disse gruppene."

Komiteen deler nemndas oppfatning av at det er vesentlig at avdelingene har god legedekning/helsetilbud.

Komiteen har merket seg nemndas anbefalinger omkring Nasjonal militærmedisinsk poliklinikk og behovet for langsiktig behandling av folk utover i landet. Komiteen vil peke på at det må utarbeides behandlingsopplegg som folk kan få i sitt distrikt.

Komiteen ser det som positivt med de økte aktivitetene med opplæring innen HMS-arbeidet, og er fornøyd med at arbeidet med narkotikaproblemet fortsatt har en høy profil.

Komiteen har merket seg at rapporteringen om disiplinærsituasjonen i 2004 har vært mangelfull, og ser alvorlig på dette. Komiteen vil be om at det settes i verk tiltak for å bedre situasjonen. Komiteen har registrert at temporær mannskapsmangel ved enkelte militære avdelinger er et tilbakevendende problem, og vil be om at det settes i verk tiltak som kan redusere dette problemet.

3. KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til dokumentet og rår Stortinget til å gjøre følgende

vedtak:

Dokument nr. 5 (2004-2005) - Ombudsmannsnemnda for Forsvarets innberetning om virksomheten i tiden 1. januar-31. desember 2004 - vedlegges protokollen.

Oslo, i forsvarskomiteen, den 10. mai 2005

Marit Nybakk
leder

Kjetil Bjørklund
ordfører

